مێژووی گۆرانی و موزیکی ناوچەی کۆیە

وریا ئەحمەد

حاجی سۆفی ڕەسوولّی

کاک حاجی یادی بەخێر لەو چاوپێکەوتنەدا کە هونەرمەندی کۆچکردوو (مەلا ئەنوەر - ئەنوەری تایەری مام خدری)یش ئامادەی بوو، بۆم هاتە قسە و گوتی: گۆرانی (تەنکە تەدارەک بێ): ئەم گۆرانییە لە کاتێکدا باوبوو، جحێلّەکانی کۆیە، هەموو شەوێک پاش بانگی شێوان کۆدەبوونەوە، ئینجا زۆربەی جار لەو کاتانەدا گۆرانی دەگوترا، کەسی وا هەبوو ڕەنگە ئەگەر لە ناو مەجلیس و دانیشتنی دی داوای گۆرانیت لێ بکردایە، هەرگیز نەیدەگوت، بەلّام لێرە بێ سێ و دوو دەیگوت، لەناو جاحێلّەکاندا کورێکی کۆیی هەبوو، بە ناوی (سەعید) هەموو شەوێک کە ئاماده دەبوو، خەلّکەکە بە پەرۆشەوە گوێیان لێ دەگرت، ئەمە لە ساڵەکانی (١٩٥٢ - ١٩٥٣) ئەو کوڕە ئەو کات تەمەنی لە دەوری (١٨ - ٢٠) ساڵاندابوو، ئەو کاتە مالّی لە (قەڵادزێ) بوو، بەلّام زوو زوو دەهاتە کۆیە بۆ لای خزمانی.

هەندێ لەو گۆرانییانەی ئەو کاتە دەگوتران، بە دەنگی کاک حاجی سۆفی ڕەسوولّی، تۆمارم کردوون.

(١) ئەرێ هۆ ڕێبوار.

(٢) هەتیوێک بووم لە کاروانی.

(٣) جەبارە و جەبارە.

لە کاک حاجیم پرسی: گۆرانی دیکەت لە بیرە ئەوانەی کە ئەوکاتە لە کۆیە باوبوون؟ وەک گۆرانی (دروێنە) و (ساوارکوتانەوە) و (سەمەنی کولّاندن) و(گۆرانی منداڵان)؟

گوتی: بۆ دروێنە (ها دروونە دروونە) باو بوو، گۆرانی ساوار کوتانەوە و سەمەنیش لە کۆیە هەبووە، من بیرم نەماون، بۆ گۆرانی منداڵانیش، ئەو گۆرانییانەی بۆ گۆتین:

(١) حوحانێ (گۆرانییەکی یارییە و تایبەت بە کچۆڵانە).

(٢) هه ڕێوی ڕێوی (گۆرانییەکی یارییە و تایبەت بە کوڕانە).

تێبینی: ئەم چاوپێکەوتنە لە کۆیە لە مالّی خۆیاندا، لە ڕێکەوتی (١٩٧٩/١٠/١٢)، بە ئامادەبوونی هونەرمەندی نەمر (مەلا ئەنوەری تایەری مام خدری) ئەنجام دراوە.

مام ئەسعەد

ناوی تەواوی (مامەسعەدی حەمە ئەسعەد)ە و لە کۆیە بە (وەستا مامەی خەیات) بانگ دەکرێت، ساڵی (١٩٣٨) لە کۆیە لە گەڕەکی (بایزاغا) هاتۆتە دنیاوە، دەربارەی (حەمە ساڵحی مەلایان - شاییان)ەوە گوتی: یەکەم جار دانی بەیانییان لە قەیسەری نوێی کۆیەدا (چایەچی) بوو، دانی ئێوارانیش هەر ئەو کاتە لە (کانیلە) چایەچی بوو، دواتر پیشەی (بەرگدروویی) فێربوو، دواجاریش دوکانی (بازرگان - کوتاڵ فرۆش)ی دانا. ئینجا گوتی: لە پەنجاکاندا گۆرانیبێژانی کۆیە کە بیرم ماون بریتین بوون لە: سێوە، مەلا ئەسعەد، شەفیقی خەلەف چاوەشی، باقی سەرتاش، حەمەدەمینی عەباسی و دەستەی (ئەحمەدی حەمە مەلا و عومەری مام عەولا و ساڵح شەمس و هی دی بوون). پرسیم: ئەو دەنگخۆشانەی کۆیە کەی کۆدەبوونەوە؟ گوتی: کاتێک کەسێکی هەژار و کەم دەرامەت ژنی بۆ کوڕەکەی دەخواست و لە توانایشیدا نەبوو (دەهۆل و زورنا) بێنێت، جا نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە ئەو دەنگخۆشانەی شاری کۆیەی داوەتی نانخواردن دەکرد، ئینجا لای عەسر دەبوو بە شایی و گۆرانیبێژێکی وەکو (حەمە ساڵحی مەلایان - شاییان) کە خۆی (٤ - ٥) گەنجی دەستنیشان دەکرد، بەو مەبەستەی ئەو لە ناو شاییدا بیلێ و ئەو جحێلانەش بۆی بگێڕنەوە، ئەو کارەش بەرانبەر بە پارە نەبوو، بۆ نموونە حەمە ساڵحی مەلایان زۆری حەز دەکرد کەسێک لێی بگێڕێتەوە و بچێت لە شاییەکەیدا خۆی دەرخات و سەرچۆپی بکێشێت. بۆنەی دی کە لە کۆیە گۆرانی تێدا دەگوترا، کاتێک کەسێک مەولوودێکی دەکرد ئەو دەنگخۆشانە کۆ دەبوونەوە و (غەزەل) دەخوێنرایەوە و (تەنزیلە) دەگوترا و.... لەو بۆنانەدا زۆرجار (مامە سێوە)ش ئامادە دەبوو. وەستا مامە گوتی: بۆنەی دی هەبوون، بۆ نموونە: چەند برادەرێک لە مالێک یان ناو باخچەیەک یان سەر کانییەک، یان شوێنێکی دڵگیری دیکەی شاردا کۆدەبوونەوە و مەی و شەڕاببیان دەنۆشی و بەدەمییەوە مەقام و گۆرانییان دەگوت، وەک دەستەی ئەحمەدی حەمە مەلا و برادەرانی، ئەمە جگە لە کاتی بەهار و جەژنی نەتەوایەتی کورد (نەورۆز) و سەیراندا، دیارە ئەو بۆنانەش بە بێ سەدای مەقامخوان و چریکەی دەنگخۆشان نە گەرم دەبوو، نە تامیشیان هەبوو. لە وەڵامی پرسیارێکی دیکەدا گوتی: جووڵەکەکان لە کۆیە لەدەوری (٣٠) مالّ دەبوون، زۆربەیان پیشەی (زێڕنگر)ییان دەکرد، بەڵام یەک دوو (بەرگدروو)شیان هەبوو، جگە لەمام (ناحووم) و (بێچوو) کە خومخانچی بوون، ئەمەی دواییان دەنگخۆشی جووڵەکەکان بوو، لە کاتی ئاهەنگی خۆیاندا گۆرانی دەگوت و دەنگی خۆی وەک دەنگی ژنان لێ دەکرد و جاری وا هەبوو جلی ژنانیشی لەبەر دەکرد و سەمایشی دەکرد و خەڵکی بە پێکەنین دەهێنا، چونکە کورتە بالا بوو، شایانی باسە جووڵەکەکان ساڵی (١٩٥٠) کۆیەیان جێ هێشت.

وەستا مامە بۆی باس کردم و گوتی: ئەو دەمە ئەم زاتانەی خوارەوە لە (قەیسەری کۆنی کۆیە) دوکانیان هەبوو، لەدەرگای لای سەرەوەی قەیسەری کۆنەوە بەرەوخوار:

(١) شێخ باقی شێخ ڕەسوڵ.
(٢) مام قادر ڕواندزی.
(٣) کەیفی حاجی سمایلی.
(٤) وەستا کاکەی خەیات.
(٥) حاجی عومەری حاجی ئەحمەدی.
(٦) حاجی کەریمی حاجی عەلی (بنجوو).
(٧) کەریمی حەمە مەلای.
(٨) ئەحمەدی حەمە مەلای.
(٩) مام حەمە مەلای باوکیان.
(١٠) تایەری مەلا مەولوودی.
(١١) مام عەولا دەرزی.
(١٢) حاجی حەوێزی حاجی ئەحمەدی.
(١٣) مام کەریمی باوکی مام زۆراب.
(١٤) حاجی سەعیدی حاجی ئەحمەدی.
(١٥) مام مستەفای حاجی قارەمانی.
(١٦) مام مستەفای قادری مام عەلی.
(١٧) مام مستەفای قادری سەردۆڵی.

تێبینی: ئەم چاوپێکەوتنە ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی (٢٠٠٧/٦/٢) لە کۆیە لە ناو دوکانی خۆیدا بە ئامادەبوونی کاک (هاوار)ی ئامۆزام ئەنجام دراوە.

ئەحمەد ئەسوەد ئەحمەد

لە کۆیە هەموو خێزانەکەیان بە ناوی باوکی، واتە مالّی (کاکەسوەد) ناسراون. ساڵی (١٩٣٥)ی زایین لە کۆیە لە گەڕەکی (قەڵات) هاتۆتە دنیاوە. بە تەمەنێکی گەورە کە (١٣ - ١٤) ساڵان بووە، بۆ خوێندن چۆتە قوتابخانەی شەوان و تا پۆلی پێنجی سەرەتایی

خوێندووە.

* سەردەمی منداڵیت، ئەگەر لەبیرت مابێ لە کۆیە دەنگخۆشەکان کێ بوون؟

– زۆر بوون بۆ نموونە: (مەلا ئەسعەد) و (سێوە) و (حەمەدەمینی عەباسی) و (مەلا ئەحمەدە کۆرە) و (باقی سەرتاش) و عەبدوڵڵای سمایل چاوشینی) و هی تریش بوون.

* ئەوکاتە زۆرتر گۆرانی لە چ بۆنەیەکدا دەگوترا؟

– بە زۆری لە (مەولوود) و لە کاتی بووک گواستنەوە، لە بیرمە چەند دەنگخۆشێک دەچوون لەسەر سواندەی سەر دەرگەی ماڵی زاوا ڕادەوەستان و گۆرانی (لەبەر نازی چاو بازان)یان دەخوێند، ئەوکاتە بووک بە پێیان، یانیش بە سواری بۆ ماڵی زاوا دەهات، کاتێکیش کەژاوەی بووکێ دەگەیشتە بەردەم ماڵی زاوا، ئەو گۆرانییانە دەگوتران و شەکر و چوکلێت و نۆکی برژاو و پارەی وردەشیان بەسەردا دەباراند و منداڵانیش کۆیان دەکردنەوە.

* ئەدی وەک بە بیرت بێت شاییەکان چۆن بەڕێوە دەچوون؟

– بە (دەهۆڵ) و (زورنا)ی مام (عەزیز زەینەل) و (حەمەعەبۆ)، دواتر (جەمال)ی کوڕی مام عەزیز بوو بە دەهۆڵ کوتی باوکی خۆی.

* زۆرێک لەو کۆییانەی چاوپێکەوتنم لە گەڵدا کردوون، باسیان کردووە: لە کۆیە چەندین تاقم و دەستە هەبووە، لە کۆبوونەوە و دانیشتنەکانیان گۆرانی و مەقامیان گوتووە. ئەوانەت وەبیرە؟

– بەڵێ، ئەوە هەبوو بۆ نموونە: باوکت (ئەحمەدی حەمە مەلا) و (عومەری مام عەولا) و(سالحی ڕیخەڵۆک) و چەندینی تر لە ماڵی کاک عومەر و لە زۆر شوێنی دی کۆدەبوونەوە و دەیانخواردەوە و مەقام و گۆرانییان دەگوت، یەکێک لەو گۆرانییانەی وەبیرمە (ئەی خەنەبەندان) بوو. جگە لەوان (میرزا محەمەدەمین) و (ئەحمەد بەگی کوڕی) و (سولەیمانی حاجی عەبدوڵڕەحیمی) و (فەتحوڵڵای کشتەکان) و (حەوێزی مام یەحیا) و هی دی هەر شەوە لە ماڵێک کۆدەبوونەوە و ئینجا میرزا محەمەدەمین حەکایەتی ئەسحابە و کافرەکانی دەکرد، کە لە کۆیە و دۆڵی ئەسحابان شەڕیان کردووە، هانی دانیشتوانی دەدا بەرد بارانی کافرەکان بکەن، نەشیدەزانی ئەوانەی ناوی کافرمان لێناون، باپیرە گەورەی خۆمانن! هەروەها یاری (کۆنکان) و خواردن و خواردنەوە بوو، بەم جۆرە کاتیان بەسەر دەبرد. تاقمێکی دیکەیش هەبوون لە نزیک شاری لە سەر گردێک، یان بن داڕێک دادەنیشتن و دەیانخواردەوە و گۆرانی و مەقامیان دەگوت، دەنگخۆشەکەیان (جەلەی قالە بزن)ی بوو، (غەفوورە) و (حەمە عەلی مام یەحیا) و (عومەری حاجی کاکەمین) و هەندێ جار (فاڕووقی جەنابی مەلا)ی و هی تریش بوون. کاتێکیش لە جەژنی نەورۆزان لە لایەن (عەلی عەبدوڵڵا) و (باوکت) و (سەمەد مەنجەڵ) و هی دیکەیش بەم بۆنە خۆشەوە دەستکرا بە ئاگر کردنەوە، هەندێ مەلا و ساویلکە دەیانگوت: ئاگر کردنەوە کاری مەجووس و ئاگرپەرستانە و حەرامە!

* بە بیرت دێت کوردانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ کۆیە هاتبن و دەنگخۆشیان تێدا بووبێت؟

– دوای لە ناوبردنی (کۆماری مەهاباد)، دەیان لەو نیشتمانپەروەرانەی تۆمەتبار کرابوون، بە قاچاغی بۆ کۆیە هاتن، ئەوەی ناویم لەبیر ماوە، کەسێک بوو بە ناوی (میرزا شێرزاد)، سروودی:

(خوایە وەتەن ئاواکەی چەند دڵگیر و شیرینە
دەشتی خۆش و ڕەنگینە
ئاوی کەوسەرە خاکی گەوهەرە
چەن دڵگیر وشیرینە)

یەکەم جار ئەوان بوون لە کۆیە ئەمەیان گوت!

کاک ئەحمەدی کاکەسوەدی دەڤژەی بە قسەکانیدا و گوتی: لە نزیک ماڵمان لە گەڕەکی قەڵات قولەتێنێکی ئاو بە ناوی (قولەتێنی سیسەی) هەبوو، ژن دەهاتن لەوێ نوێژیان دەکرد. لە بیرمە ئێمە لە ماڵی خۆمان (حەوز)ی ئاومان هەبوو، لە هەر گەڕەکەی چەند ماڵێک هەیانبوو، بۆ نموونە: ماڵی (حاجی تایەری مام خدر)یش هەیانبوو، بەڵام هەندێ لەوانەی ئەوکاتە حەوزی ئاویان هەبوو، حەزیان نەدەکرد هەژارەکان بێن و بە (پەقرەج) ئاو ببەن! بەڵام باوکم هەمیشە دەرگەی حەوشەی لەسەر پشت بوو. کاک ئەحمەد دیسان گوتی: وێنەیەکی ڕاووشکاری کۆیەم ماوە، گەر بیدۆزمەوە بۆتی دێنم: ئەمە هی ساڵی (١٩٤٦)ـە، لەو وێنەیەدا بابم و دکتۆر (نەجیب) و (زابت مەحمود) و (مەلا هەینی) و هی دیکەیش دیارن، ئەوانە بە پێیان بۆ ڕاو دەچوون، هەروەها نەورۆزی (تاتووکان)م، لە بیرە شانۆگەری (گوڵی خوێناوی) نیشان درا، کەسێک هەبوو بە ناوی (عارف) ڕۆڵی ژنی دەبینی، وێنەی (ڕەز)یکیان لەسەر قوماش کێشا بوو، لە پشت (شانۆ)کەوە هەڵیانواسیبوو.

شایانی باس کردنە کاک ئەحمەد هونەرمەندێکی دەست ڕەنگینی بواری سازکردنی (پەیکەر)ـە، لە دار و تا ئەمڕۆ زیاد لە پیشانگەیەکی کردۆتەوە.

تێبینی: ئەم چاوپێکەوتنە لە بەڕێوەبەرایەتی کەلەپووری کورد، ڕۆژی چوارشەمە ڕێکەوتی (٢٠١٠/١/١٣) ئەنجام دراوە.